

ШЫН

1925 чылда
үндөйлөтүнгөн
1965 ч.
июнь
15
ВТОРНИК
№ 139 (6156).

Барыын Саяннын артын ашкан

ЧУРУКТА: Соодай талашында
он талашчы: Чолаачы Василий
Докманцев, экскаваторщик дуза-
лаччы Василий Чудак, учёт-
чик Мария Гладских, чолаачы
Александр Мезенцев, экскаватор-
щик Дмитрий Габов, чолаачы Ни-
колай Чекинов.

Фото А. СОДУНАМНЫ.

СЭКП Тыва обкомуну, Тыва АССР-ниң Дээди

Совединия болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртөз 2 көп.

ЧУРТТАЛГА ТУДУУ

Ажылчы чоннарын материалдык чагай чорун болгаш культу-
ра-техникти байдалы дыка бедир, чоокку каш чылдарда совет
кижилерин чагайжыды туттунган чуртталга бажынарына хе-
регелди колдуунда хандырттыган турар дээрин партияның Про-
граммасында айтыл турар.

Бо харысалгалыг, чутула сорулганы күөсидир дээш, бүгү чурт-
таазы ышкаш, бистин республикада туудуу организациялары ол
талазы-биле ажылдарны улуг күженишкени-биле чорудуп турар.
Тывага чеди чылдың алды чылдарында 329 муң дөрбөлчин метр
хемчээлди чуртталга бажынары туттунганын (бо санда колхоз-
тарның болгаш кижилеринин хуузада туудуп алган бажынары кир-
бээн), а ол ышкаш бо чылдың беш айларында чутула Кызыдын
туудуулары беш муң дөрбөлчин метрден хой чуртталга шөдүн
ажылгалга киргенин маңа чижек кылдыр чутулааларга четтир. Ол
ышкаш ам бисте хой чурттаакчылыг Ак-Довурак хоорай, Хову-Акем
суур ышкаш черлер туттунуп, чагайжыткан колхозчу суурлар
болгаш бригадалар, фермалар төөтери хун бүрү хөгжүп турар.

Индиг болза-даа бисте чуртталга туудууларынның темпини болгаш
оң шынны ажылчы чоннарын өзүп турар херегелдеринден ды-
ка хожулап турар дээрин шутт чутулаалар херек. Бо чылдың 5
айларының түнелинде чуртталга бажынарын ажылгалга киргери-
ниң даалганы чартык чыл планынга хамаарыштыр алдыга, чутула
48,8 хуу күөсеттинген. Ынчанга, бистин АССР-ниң статистика
аргелелиниң мезелинде көргө Каз-Хем, Тожу, Өвүр, Эраин, Бай-
Тайга районнар болгаш Ак-Довурак хоорай ол-ла үеде барык-ла
чуртталга бажынары ажылгалга кирбээн. Ол хиреинде үстүндө
адагынган районнар ол сорулгага көрдүнгөн капитал салышкы-
нының 70—80 хире хууун чартык чылда ажыллап четтигипкен.
Бо райкуукомнар оларның тууду болгаш чагайжыдыла тала-
зы-биле доктаамал комиссиялар чуртталга тууду ышкаш амды-
ралчы чутула айтырыкка канчаар кичээлге салып турганы бо
нижектерден илде-дир.

Бир эвес олар чуртталга туудууларынның темпини дүргедиринче,
оларын керээз өзүлгөрүп кылдып турар туудуу организацияларын
ажылчы тодарай удурууче болгаш бажынарын ажылгалга
киргериниң план-графиктиче хун бүрү кичээлге салган болза,
байдал индиг дүвүрээниң болбас турган ийик. Ылангыя Ак-До-
вурак хоорайның чыл бүрүндө өзүп, чагайжып турары өөрчүгү
болбайнаан. Ынчалзажок инда чуртталга бажынарынның айты-
рымы ам-даа берге болуп артышпаан. Ол хиреде беш айларда бай-
дал кандыг болганын үстүндө чутулаалдык. Чуртталга туудууларын
керээз өзүлгөрүп турар «Тыва лаг-дугу» туудуу аргелели,
«Тыва тууду» трези база Ак-Довурак хоорай кукукумо бо таа-
рымча чок чоруктан шынгы түнелин кылдыр ужурут.

Оон-биле калы чамдык туудуу организациялары туудууларын
шынарын багай чорутар болгаш ашха-херенин, туудуу материал-
ларын кайы хамаан чокка төтөгелдер чорук ам-даа үргүчүлөви-
шаан. «Кызыл туудуун» туудуу аргелелинде партбюро секретары ыш

Коганковтун илеткелин дыңнап чутулаашкан. СЭКП-нин Кызыл
хооркомунуң чоокта чаа болуп эрткен пленумунга чогууна ол ду-
гайында партияны, шынгы чутулаалар болгулаан. Ол туудуу аргелеи
чутула беш айларның дүргүзүлү бэзин көрдүнгөн пландан ажыр 58
муң рубльди чарыгадан болгаш 26-гы кварталда ажылгалга кир-
ген чамдык чуртталга бажынарынның чурттаакчылары чедир кыл-
дымнан чүдүлгө дугайында хомулады үндүрүп турар. Тозаргай
чижек бо-дур.

Республиканың көдээ чердеринге, колхозтарынның база совхоз-
тарынның төөтеринге болгаш ылангыя малчынарга чуртталга бажы-
нарынның туудуулары сөөлү чылдарда дыка калбарган. СЭКП обко-
мунуң V пленумунуң соонда чер-черде партия, совет болгаш ажыл-
агай органы оң ажыл-херекке хун бүрүпүн кичээлге салып
турар апарган. Ынчалзажок «Тезис», «Тес-Хем», «Шекпэр» сов-
хозтарда, Каз-Хемниң «Кызыл туук», Бай-Тайганың «Малчы» кол-
хозтарында бо ажыл амдыга чедир база-ла дыка багай шийитир-
леттинип турар. Чижээ, «Кызыл-туук» бисте «Малчы» колхозтар-
нын каларчылары болгаш хойжулары амдыга чедир-ле багай ка-
занактарда, самдар өгүлде чурттаашпаан. Кижик болдуп көөргө,
ол ажыл-агыйларынның удурутукчулары болгаш инда көдээ Советтер
бо талазы-биле шийитиргеп хемчеглерин алыр үе ам черле кел-
ген-дир.

Ам барык-ла чартык чыл дооступ турар. Ынчанга чуртталга
туудууларынның темпини дүргедир, бедик шынарын кылдыр доос-
каш, график өзүлгөрүп ажылгалга кирер дээш оларын чорудуп турар
туудуу организациялары болгаш чер-черде партия, совет, ашыл-агай
органы шийитиргеп хемчеглерин алыр херек. База бир кол чүдү
болза, оларга көрдүнгөн ашха-херенин, туудуу материалдарын
камналгалыг болгаш угазылаалды ажылгаарычче хун бүрүпүн ки-
чээлге салып болур. Маңа туудууларда экономиктиң анализин
бүрүлгөрү болгаш партия-куртун контролунуң чер-черде балутир,
постулары шийитиргеп ролду ойнаар хулаалгелдир.

Туудуу объектилеринде партия, профессиона организациялары ту-
дугуларынның ортузунга социалист чарышты улам калбартыр,
бүгү-ле масса-поинктиг ажылды амгы үениң негелдизинге дүшүрүп
тургузар хулаалгелдир. Ажыл-херектиң чедилешини оон база
улуу-биле хамаарып дээрин утпас херек.

Бүгү чүвениң-кижик, кижиниң-чагай чорунга деп комму-
низмниң өндүрүлүш принципин, ботландырышаан, бистин партия-
нык болгаш чаазаамы ажылчы чоннарын чагай байдалы улам бе-
дириниң дугайында доктаамал санып салып турар. Маңа кол чуту-
ла чүдүлүп бирезин чуртталга туудуу чире талаада, чер-черде партия,
совет органын чуртталга туудуу хун бүрү тодаргай удурут, ба-
жынарын ажылгалга киргериңиң күрүнө планын чер болганга
кукуктугун турар дээш ол ажылды шынгы контролга алыр,
ажылчы чон бо талазы-биле «Четтирди» дээр кылдыр бүгү ажыл-
херекти ышчаар тургузар херек.

НААДЫМГА ТУРАСКААТКАН

Чөөн-Хемчик районунуң сүт-бараан
фермаларынның ажылдакчылары ху-
даа алдыр пуджуге чартык чылда
853 тонна сүтү чорудар оонагалыын
864 тонна кылдыр кукуткен.
Ол улуг херекке «Сүт-Хем», «Чы-

ДЕЛГЕЛГЕЖЕ

Москвада улус ажыл-агыйынның
чедилешиниң делгелгенинче Тав-
лыда «Коммунизмниң херел» кол-
хозун мурунчылдар чорупкан.
Оларын аразында хойжулар, Оюн
Лая-Сүү, Монгуш Алдай-оол, саначы-
лар Оюн Көк-Хис, Зоя Зыкова, төп
ферманың аргелекчиси Козловский
база өскөлдөр-лаа бар. Бо эштер бис-
тин чуртта мурунчыл ажыл-агыйлар
нын дуржулгазы-биле танымал, чаа
чүдүлгөдөр көөргө.

АЖЫЛДАВЫШААН, ӨӨРЕНИП ТУРГАШ...

Кызылда ажылчын аныктарын
кежээки школарының секси клас-
тарын өөредиле чылы доозуткан.
Секс класс билгиленин херекелден
бо чылдын 45 кижик холга туткан. Өс-
ке-лаа школарын доозукчулары
ышкаш, оларын чамдыктары өөре-
дизилген ол-ла школага уламчы-
лаар, а чамдыктары ортук тускай
өөредиле черлеринге кирип болур.

Секс класстарын доозукчулары ян-
зы-бүрү хар-изалыг, ашыл-агый-
жилыг кижилер, оларын аразында
бүдүрүлгө мурунчылдары, комму-
нист куш-ажылчын шалыкчылары
бар. Эштер Бочкарев, Пентеве,
Еремкина болгаш өскөлдөр-лаа чедил-
шиниң өөренип, бүдүрүлгө багай
эвес ажылдап турганнар.

раз-Бажы» совхозтарын, СЭКП-ниң
XXII съездин аттыг колхозун саан-
чылары эвээш эвес үлүг-хууун кир-
гетир, Олар боттарынның күч-ажыл-
чы чедилешиниң малчынар Наады-
мынга тураскааткан.

Дидим эвес базымнар

Чоокта чаа СЭКП-ниң Кызыл
хооркомун «Кызыл тууду» аргеле-
дин партия организациянын ажы-
лыны дугайында инда партбюро
секретары аш Коганковтун илеткелин
дыңнап чутулааштып турар, ук ор-
ганизацияда бар четпестерин дугайы-
нда пленумун кижигүнери шыг-
чы сагындыгыларын кылтылаан.
Кызылдың туудуулары бо чылдын
баштайгы айларында туудуу ажыл-
дарынның темпини бедир талаа-
зын алаан чедилешиниң базымнар-
ын кылганын демгелештишкен, ол
дээрке кылды-ла дидим эвес базым-
нар дээрин олар айтып тургулаан.
Бо партия организацияда ажыл-
ишке-лаа, хой-нигиниң ажылгына-
ла партия кижигүер эвес өөрүгө
булуг үлгөр-чиктегит болуп турар
коммунист инда кайы хей. Оларга
лашчылар Семен Сандал, Оюн Кал-
дан, Монгуш Очур-оол, Мария Ва-
сильева, каңнакчы Павел Ковев бол-
гаш өскөлдөр-лаа лашарчы, Ком-
мунист аш Косиневти ук туудуу арг-
гелелин үшүк үстөгүндө (24-кү

квартал) партия бөлүгүн органи-
зациячыл кылдыр сонгоан. Ол бөлү-
гүн хулаангын ажылгына аксетки-
лиг чорун көргүдүп, кижилер-биле
ажылдап билгирин көргүдүп турар. Бо
үстөгү партия бөлүгүн хулаалда-
рып үргүчү болуп, инти үстөгүндө
болгаш бригадаларын аразында ча-
гыштырып түнелдир өй-шаанда
үлүг келген. Туудуулар ортузунда
лекция, беседалары үргүчү чоруду-
п, хаа солунун чогуур үезинде
үндүрүп турар.

Эки чүдүлгө-биле чергелештир туудуу
аргелелинде коммунисттерниң
аразында чамдык эштер боттарынның
бедик адын чедир үнелелдин бар
четпестер бар. Чижээ, коммунисттер
эштер В. Сандал, О. Самбу мораль
талаа-биле частыгыларын кылтып,
туудууларын кижигүнери туудуу бол-
гаш ажылгына база үлгөргөй бол-
бай туралар. Ол ышкаш эш-
тер Шабалин, Наумков олар
парторганизациянын ажылгына илеп-
кейлиг эвес кижип турар.

1-ги үстөгү партия бөлү-
гүн организациячыл эш Чертков ажыл-
ды шутт сандараткан: инда хулаал
артпестер, туудуу ажылгынын тем-
пини бедир талаа-биле чутула чаа
ини көзүлгөй турар. Ук үстөгүндө
харылап турар туудуулары — 187-
ги кварталда ортук школа туудуу,
туудуулар саны болгаш телевидение те-
вү черелги харысалгалыг объекти-
лер. Оларда туудуу темпин дыка
кошкан. Партбюро ол коммунисте
өй-шаанда сагындыгы бербээн, аңаа
дуза капаанын база четпес.

Партбюро экономиктиң айтыры-
ларга кошкан кичээлге салып кел-
ген. Ажылчыларын квалификация-
лап бедиринче, экономиктиң үн-
дөнерин өөренип талаа-биле
бүдүрүлгө партия чырылышкы-
нының шутуу-биле чорутарын эки
башкарып ышкылаан. Ол бүгү ажыл-
галга кирер туудууларын графиктен
саадаар, ажылчыларын аңаа ту-
рушкунга таварып чорутарына
чедир келген. Ону туудуу аргеле-
ли

биле калы партбюро башкаар ху-
лаалгелит.

Хандырыла талаа-биле четпес-
терин дугайын туудуу аргелелинде
комплексилг бригадалыг удурут-
чуу эш Погорелов, хандырыла ки-
лидиниң начальниги эш Сукачев
оларын пленумга шутуучулганын
чөтүт, ол талаа-биле моокта чаа
«Шын» солунун чоруткан рейди-
лиге база илереттинген болгай. Бо
четпестерни чылдарында «Тыва ту-
ду» трези база улуг дуза көргүдөр
болза чогуур.

Кызылдың туудуулары боттары-
нын мурунда тургустунган сору-
галарын чедилешиниң күөсидип
ылдылар аргалыг. Ону боттадырда
туудуу экономиктиң айтыры-
ларынча, ажылгалга кирер объектилер
Кызыл хоорайнын организацияла-
рында туудууларга дузалажыр ки-
жилерин чорутууларын шийити-
рин. Ол ышкаш инда ажылды үн-
дөзиниң бисте сегидерин «Кызыл тууду-
да» партия организациянынга даас-
кан.

Н. ФИЛИМОНОВА.

Ужуражышкынар, чугула дыкнадыглар

Н. Т. ФЕДОРЕНКОНУҢ ХАРЫЫЛАРЫ

ССРЭ-ния КНО чанында док-
таамал талашкыч Н. Т. Фе-
доренко КНО-нуң чанында ажил-
дап турар журналисттер-биле чаа
ужурашкан. Африка-Азиянын Ал-
жирге болуп ийити конференция-
зын Совет Эвделиниң канчаар
көрүп турарын хей салып айтыл-
галарга харым кылдыр ол тайла-
бырлаан.

— КНО-ну быжылдарында ол
конференция гандыг ролдуг бол-
ган туруп болуру?

— КНО-же, ылангыя Каттыш-
кан Нащялар Организациязынын
принциптерин болгаш Уставын

чайгылыш чок сагыыр дугайында
айтырыкка конференциянын кир-
жикчелери чогуур кичээлге салып
боор деп маңаа чогуур деп,
совет талашкыч мезгелде, Латин
Америкада, чижээ, Починжал
республикада Каттышкан Штат-
тарын агрессия чүгелдигерин
конференция буруу шаавар боор
деп мапал турар бис деп, Фе-
доренко оонаал деп мезгелдеди. Кат-
тышкан Штаттарын Азияда аг-
рессия дайынын база буруу шава-
ры чутуажок.

— Алжир конференцияныга
Совет Эвдели киржир бе?

— Азия болгаш Африка чурт-
тарынын хой нурууу антиимпери-
алист, антиколониализм сорулга-
ларын, ашталга болгаш булуг
хамаарышпас чорукту чаалап
алдыр дээш демоксидин сорулга-
зын ол конференциянын мурунга
салып турар болганда, Африка-
Азия конференциянын чамдык-
ларын дедик турарын Совет казак
бодунуң, мезгелдеринге өскө-
лдө чок оонаал деп мезгелдеп кел-
ген деп, Н. Т. Федоренко медег-
лээн.

Бодунуң бүгү барык чартык чүс
чыл төгүзүлгүн дүргүзүлгө Совет
Эвдели империализмге удуур, нео-
колониализмни болгаш кеш-сөөк
ылгаар чоруктун бүгү хевирлерин-
ге удуур илсекпей болгаш шууду-
гу демиселчи болуп турар. Дар-
латтыргал колония-ластарын
экспониктиг болгаш политиктиг
долу хосталгалыга бүгү-ле арга-
лар-биле индиг бээр дээш ССРЭ
херек кырынга боттук ажылдарын
чорудуп турар. Ол дугайын Азия-
нык болгаш Африканың чер бол-
ганында эки билдир.

Антиимпериалист, антико-
лонизм үндөинге чыдылган
эске-даа африка-азия конферен-
цияларга болгаш каттыжышкы-
нарга ышкаш, Африка-Азиянын
Алжирге болуп конференцияныга
Совет курунун киржир эргезин
чигилешкениге тургузар дээш
ораллажышкыларын үндөйлээр
барымдаа чок кылдыр Совет ча-
за саялап турар.

Бир эвес чогуур чалаалга алды-
на, Совет Эвдели конференцияга
киржир алаар деп, Н. Т. Федорен-
ко чутулаан. Аңаа киржирин
ССРЭ болза Азиянын болгаш Аф-
риканың улустарын мурунга
бодунуң хулаалгезин кылдыр көрүп
турар. Конференцияга киришпи-
шаан, оон ажылы чедилешиниң
болурунга, африка-азия улустары-
нын сыйры каттыжышкыныга
болгаш чамгыс эвинде индиг бээр
дээш Совет Эвделин бүгү-ле
дулар аргалыг чүдүлгө кылдыр
чигилешкенин турар шыл-
дазас.

НЬО-ИОРК.

(СЭТА).

Совет интеллигенциянын удурланышкыны

„Билиг“ ниитилелин баштаар чериниң медеглели

Бүгү-эвделдин «Билиг» ниитилелин баш-
таар чери бодунуң хулаалгезинде каттышкан
бүдүн чартык миллион эртемденерин, культу-
ра ажылдакчыларын, башкыларын, агрономнар-
ын, инженерлерин, эмчилерин тура-соруун
илереттишкен, америк агрессорларын Вьет-
намда болгаш Доминикан республикада коло-
налдыг халаашкынын каргал, килеңгез.

Тайбига ынакшылдыг уластарга удуур америк
империалисттерин калдыгы дайны бүгү
делгейде катал килеңгезиниң хайыктырган
деп, совет интеллигенциянын медеглелинде чу-
гаалап турар. АКШ-тын чамгычыл бөлүктөр
аратангыг үлгелдигерин калды-лаа медеги
лаап болаашкынар-биле чаап, чажырып шыда-
зас. Америк империализмниң булуг арны—де-
гей реакциянын өлүкчү чөлөнгини, деле-
гейин калчаалыг жандармы, уластарын хос-
талажынын болгаш хамаарышпас чорунуң бой

тудукчуу, агрессиянын болгаш дайынын кол
күжү болуп турар арны бүгү делегейин муру-
нунга көстүп келген.

Тайбигин, хосталганын болгаш уластарын
хамаарышпас чорунуң ленинни политиканыга
шыны Совет Эвдели америк чексепти күш-
терин аытам болгаш доминикан улустарын
черинге дээрбичи шуртуп киришкенин шынгы
буруу шаап турар болгаш империалисттер агрес-
сияны доп-дораан соксадырын социалист бүгү
чурттар-биле, тайбига ынакшылдыг бүгү күш-
тер-биле кады негеп турар.

Совет интеллигенциянын хей санын отразы—
«Билиг» ниитилелинде кижигүнери америк им-
периализмни араатангыг үлгелдигерин ший-
тирлгип буруу шаап турар болгаш агрессияны
чок кылды узуткаарын негеп турар.

(СЭТА).

Малиниң улузунга

СЭТА-ны корреспондент-
Ю. Буксинин Бамакодан дамыч
ылп турары болза:

«Совет Эвделиниң дузасы-биле
Бамакода туттунган административ-
тиг дузала школа индиг удушту
ССРЭ-нин халы ынакшылы-биле
көрүп болгаш үргүчү дедик ту-
гарынын дугайын база дагы ке-

речилел турар-дыр деп, Малиниң
сая болгаш саяды министр Ат-
таз Майга Бамакога болгаш ба-
лырлыг дузалага мезгелдеди. Күрү-
не аппаратынын удурут калды-
ры бестекээр талаа-биле ол ду-
зала школаны 250 кижик өөренир
кылдыр туткан. Школанын шилде
болгаш бетондан кылган ийи

кайт бажынында деген библио-
тека, кинозал, лекция залдары
болгаш аудиториялар бар. Совет
Эвделиниң тукуун ол школаны
дамычыл бээриниң байлыгы
дузалагына совет төлөтөр, Мали
республиканын президентин Мо-
дибо Кейте, судан ынакшас партия-
нын национал политиктиг буюру-
нуң хемжигүнери, хей санын ала-
чылар киришкен.

Чуртка аян чорукче

Июнь 13-те Швейцария премьер-министри Таге Эрландер Совет
Эвделине аян-чорук кылдыр биле Москвадан уунап. Ташкент-
ге, Самаркандыга, Крымны Муруну Эркинге ол баар.

Ол-ла хун Швейцария премьер-министри Таге Эрландер Таш-
кенте меде берген.

(СЭТА).

Коллективтин арын-шырайы

Дүңгөн каратылган чырымын, дүңгөн болгон күчүгү моторларын жөлдөйүп турар сайгылаан болгон электрэнергия дугайым кым бол-
вас боор. Ол хову-шөлдөргө шыгы-
лып, кичилерин, дигит амытанарын
суггарып турар суг дег үнөр дес-
түг. Республика найсылаанын бөл-
гөш Баа-Хем, Танды райондарын
чамдык ажал-агыларын электри-
чирим болгон энергия-биле ханды-
рып турар Кызылдың бус-турбина-
лыг электростанциясы ош чырыктын
болгон энергиянын үнөр бир кол де-
зү.

Кызылдың энергетиктери комму-
нисттик күш-ажылдын деп ат дөш
шымчээшкенине киришкен, ол бек
атты 1964 чылда чаалап алган.
Коммунисттик күш-ажылдың бугуру-
гези деп атты 260 ажыг кичилиг,
хөй цехтеринин адыралдыг, ажалы-
нын байдалы онзагай нарын
бугурууге чедип азыра база төлө-
пиг адилдери мындай баа берген
эвес керек. Ону чедип азыр дөш ста-
циянын дирекциясы, мыза партия,
комсомол организациялары, проф-
эвеледип комитети база коллектив-
тин бүгү кечигүүнөри хөйү кылган,
чогаалдыкчы, тыялгыч болгон дидим
ажылдаш. Моон түнөйлөндө ол кол-
лективтин бугурууге болгон идея-
лыг амыралдында өк болгон чаа
чүдүдөр, көсүк өскерилгелер бар
апарган. Мааа оларнын бирөөнүн
дугайым дончу чугаалаа.

Көсүк агитация, бугурулгенин
эстетикалык болгон културалык —
коллективтин арын-шырайы бооп,
оон иштики ута-шынарын дугай-
ым херечилдери, бонуну эки
салдарын кичилерге чедирип турар.
Мынанга бистик мыза хөй бугу-
рулгелерине, коллективтерине,
оарда партия организациялары бөжө
чугула кичөөнүн салып турар.

Дун-хүн чок дийгирин турар, ки-
жилер-даа уузбесе, сайгылаанчы
чырык херал провалдар дамчалып,
чүк бүрүжө тарап чоруп турар, Кы-
зылдың үстүдө беким кызыл-сарыг
бажык бо. Оон даштын ырактан
көөргө мындай-ла хандыкмылды
эвес, а иштинче кире бөзгөге кичи
сөнүргөп бааа удегер ап болуп
чүдүдөр эвөш эвес деп дидим чуга-
лап болуп.

Станциянын девискээринде тары-
мал мыштар сатгайыл келгилеши.
Дөрт чыл мурунда тарып, кылган
сесерикчиш кичилерин бичи
када дыштаны каалтарынга таарым-
чалыг. Оон чамындам агаалаш-ла, ол
уагт бажынын кырында казынган
чедир көсүк агитациянын азы-бүрү
стедилери, дегилерин, уаажич-чо-
руй баргылаан.

Көсүк агитация коммунисттик күш-
ажыл бугурулгенин бонуну арын-
шырайым багай эвес алгерилеп ту-
рар. Станция дирекциянын
контора ажинде Хундугал самбыра-
ны коллективтин мурнакчы кичиле-
ринин фото-чурткалар болгон бугу-
рулге көргүзүлгө-биле долдурту-
ган. Ол ай санинда чаартынын ту-
рар. Херим иштинде уагт иштерге
чурттуу, республиканын болгон
станциянын ууус ажал агый хөг-
жүдөйленин чугула сан-түннөрин чу-
гаалап турар. Мында коммунизм ту-
гуаткучунун моральдык дурмуш

бижэон. Оон-биле кожа бурунгаар
дидим бажы оар бөлүк ажылчынар.
Станциянын бонунче кирер эжикче
угаалтарга, бугу-ле көргүзүгү самбы-
ралары станциянын ажал-хөдөөнүн
дугайым чугаалап турар. Олар цех-
тер, бригадалар айы-биле кылдын-
ган болгон хүн бүрү долдуртуу
баа айнып, чыл эгезинден бээр үн-
ин түнөйлөргө чугаалап турар.
Ол көргүзүгү самбыраларын кы-
дылгында кичилерин күш-ажылче
кыйгытып турар дончу сөстөр-биле
чараш кылдыр бикиттингилеэн
кыйгытылар. Дараанында самбыра
эрткен айда кайы цех кашкы черин
эалээнин көргүсүшкөөн, оларнын

Көсүк агитациянын дуржулгасы

ажылнын түнөйлөн чугаалап бээр.
Уагт эжикче кирер деп бар чо-
рааш, коллективтин 1965 чылда ал-
ган социалисттик хулаалегин кичи
дораан эскерип каар. Мында алган
хулаалегерин көсүк, тола кылдыр
быжэон. Хулаалегерин болгон цех-
терин чарыжынын дугайым ажал-
чынар-биле чугаалажыра, олар
билер. Моон көзгө көсүк агитация
кичилерин бонунче хандыкмылдып
турар.

Цехтерге кирер эжиктер чанында
оарын хулаалегеи. «Мында комму-
нисттик күш-ажылдын неги» дөш
бикимелдер. Чадалар белдирелгенде
лозунгар болгон плакаттар. Цех бу-
рутуу иштин оон бугурууге ула-
нышкынынга дүшүрүп дери кези.
Кыска болгон өтүк кыйгытылар.
Оон агылда көсүк агитация чогуу
уезинде долдуртуу турары-биле
херелештир, чугула болушкунуна-
рыска көзүгүзүп турар. Мында В. И.
Лениннин дугайында, Май 1-ге хол-
баштырган баа «Тиндөлгө» 20
чылы» деп монтактар бар. Тиндөл-
гө хулууге тураскаалан монтакта
коллективтин иштинде Ада-чурттуу
Уагт дайынына киришп чоранарын
нын фронтчу болгон бугурулгенин
чурткаларын бааа киригир.

Энергетиктерин кызыл булуну
кижигин сеткили өөртүп келер.
Дерилгези бөдүн бөлөжөк арыг,
шевергин. Шимелдери бонунга конугу
таарышкан: Маркс, Энгельс, Лени-
нин уагт портреттери, партиянын,
чакатык удуруткучуларын чуртка-
рыгар, кыска, ханы уткалыг кыйгы-
рылар, бугурулгенин амыралдын-
дан адылган көргүзүлгелерин. Кы-
зыл булунга кире бөзгө, мырнайы
дораан-на канды-бир байыралады
чүдү болуп дөш дег белем, корум-чу-
румугу, арыг-силги. Шынап-ла, ма-
ааа коллективтин хурдалары, азы-
бүрү кезжөөлери уаа-дараа болуп
Лекциялар, шпелетер доктаама чо-
руп турар.

Кызыл булун-биле кожа энерге-
тиктерин дымтамында ераал бар.
Мында азы-бүрү номнар, солдуннар,
журналдар, ойнаар херекселер —
билдирар, шахмат, шашки дөш шун-
ту бар. Ажылдан тур хостуг кичи-
лериин биче када дыштанып алы-
рынга бугу таарымчалыг байзал ту-
густунган. Чамдык черлерин кызыл
булундары бар-даа болза, оларын

аныяк маллар тус бүрү коданнар
айы-биле чайлагалар.
Семиртилгени эжиктер, хүн бүрү
уаа-на хөй немелде деннин алыры
дөш олардадышкычте малчынар
дөш олардадышкычте малчынар
уагт кичөөнүн салып, республи-
канын малчынар Наадымынга ут-
куштуу ол талаа-биле чарышты
улам калбартып турар. Моон-биле
када цехтерини айтыры, малчы-
нарын күзөл-бодаларын илереди-
ри база чугула.

Кужурут эвес оларларда малды
шын өздөдөшкө, оон дегилде-се-
миртилгезинге минералдык чөмөр,
ылалгы дус ооа негелдери. «Совет
Россия» колхозтун агмы кодан-
нарын чангызында-даа дус чок.
Хамык мал кужуруурап, багай доу-

чүгө канды-бир массалыг хемчег
чорудар дөшдө мычан дерип ши-
мээр, аштап арылгар, а олар эрт-
кен соода чурум-чыскаал чок хө-
вээр каапкам, үр-ле уеде шоочалап
каан турар дөзгөн мааа айтыры
артык эвес.

Бир эвес көсүк агитация коллек-
тивтин арын-шырайы болуп турар
болза, бугурулгенин эстетиказы —
ажыл-херектин, бугурулгенин арын-
шырайы бооп турар болгай. Кызыл-
дың бус-турбиналыг электростанция-
зы бо талаа-биле өскөргө удегер
оарын арыг-силги, корум-чурум-
нуу кичи сеткили өөртүп келер.
Машиналары, агрегаттары, станок-
тары, трубаларын дөш өске-даа де-
ринг-херекселерин таарымчан өв-
баазын: мөнгүнелчек ая, сарыг, көк,
ногаан, кызыл будуктар-биле доу-
лап каан. Мында ажылап турар ки-
жилер анаа арыг хептерлиг, азы
хазаттарлыг.

Бугурулге эстетиказын бистик
чамдык удуруткучуларыс шооуу
херекке албайн турар таарыгалар
хөй. Илдыг черлерде дерипте-херек-
селерин бугуру, аштаардан туржук
дат, бок тузуп чий берген тура-даа
херекке албас болдулар. Бугурул-
генин эстетиктиг аян-шынчыны де-
ригелерин камгаламышкан, мында
ажылап турар кичилерин тур-
ажынып уагт салдарлыг. Арыг-силги
болгон өңгү этке ажылаар деп
кедген кичи кааа-даа ону үнөлөр,
сеткили өөрүшкүдү, бүгү чүве
көсүк—ынчанга ажылдын бөдү
оон байдалы-биле денештир өрү
тытынар апар. Моон уагурунда
оо уагт кичизиндичи ролдугу болгон
күш-ажылдың бугурулгезинде уагт
салдарлыг. Мынанга эстетикаже чу-
гула кичөөнөй салыр херек. Кичи-
лерин тур-хөдөөнү көдүрери —
уагт уагт-дузалыг херек.

Көсүк агитация, бугурулгенин эс-
тетиказы энергетиктерин ажал-хе-
рөнгө чогуу салдарын чедирип ту-
рары маргыш чок. Электростанция
бо чылдың 5 айларынын бугурулге
планын бүгү көргүзүлгө талаа-би-
ле ахыр күстөккө. Чеди чылдың
планын талаа-биле ам уеде 1965
чылдын октябрь айның дөңгөйлөндө
чоруп турар.

Бо мурнакчы бугурулгедө көсүк
агитация дерилгезинде чөтпөстөр
чок деп болбос. Бирги эалгелде, ни-
кти сан-түн айткан уагт иштер
кыдырынче хандыкмышан. Эргичи-
реп, алей берген чүдүлгенин чогуу
уезинде солдуртунче кичөөнөй а-
мла кошкам. Чамдык черлерде Көсүк
агитация материалдары хөлуу эр-
тип хөй, оларын дүргөн малап ке-
рулгери берге. Ол мышкан нинти ло-
зунгар, эргейт кыйгытылар өвүн-
эрттир хөй болгон чангыс аай пла-
каттар, кыйгытылар хөй черлерде
дакпырылап турар. Ол бүгү көсүк аги-
тациянын шынарын кудуладып ту-
рар. Мынанга партия организация-
зы бо цехтерини дарый чайладыры
чугула.

С. ЧИГЖИТ.

Колхозтун чайлагаларында

Чайын эки семирткен мал кыштын
айларында шымызын, оон продукт-
туу беким, чаш төлү база боткур бо-
луп. СЭПП Топ Комитетинин март
Пленумунун иштинде боттадыр-
гылаан, Танды районда «Совет
Россия» колхоз бо чылын мал оар-
дадышкынын эрткен чылдан дө-
ре, чогуу өйүндө организастан.
Колхозтун мун ажыг баш мымыстыг
боды мааи, 288 чыгызы. 290 ажыг
халааны бо хүнөргө шунту чайты
одаларды.

Топ сүт-баран фермазы Кызыл-
Аргынны таарымчалыг чайлаанче
иккен дораан-на инектин сүдү эл-
бөп эгелеш. Халаа фермазы Уш-
Бажгарын шымтарынче жүкүргө.
Семиртилгедө үсөн база өздөлдө

раак чылган, дүвүргө дажы чип ту-
рар. Д. Огнев биле И. Дутов оларын
ажаап турары халаанга минерал-
дыг чөмөр база берейн турары кан-
чап-даа таарышкан.

Кыжилер, малчынар дугайында
сагыш салымышкыл база чөтпөс. Чай-
гы одаларда И. Наскыл, С. Суван,
Д. Самбуу мышкан каларчылар чө-
одаг байдалда чурттал турар. Мал-
чынарнын өг азы майгын талаа-
биле негелдери колхоз баштар чөс.
хандырайы турары шын эвес. Мал-
чынарга көжөр кинону, агиткульт-
бригадын организаатары база кү-
зөчиг.

Н. КАНЧЫР-ООЛ.

Кызылдың нудумчуларынын дөрт болгон каас-чара-
мын магадаар дөш эвес, а республика найсылаанын
нудумчу сайгылаанарынын чырыдып турарын хынал
көүрү-биле «Тыва коммунизми» электромонтерү
Анатолий Набоков ынаар бөдү үнө бергени ол. Немээ-

ки серинде селгүүстөз хөөрай чурттакчыларынын
кырындан чырыдып турар сайгылааннар чинчилер ыш-
наш чараш көстүп турар.

Фото Г. Сиротинкин.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

1965 чылдың 5 айларында ажилдың түңнели-биле алырга республиканың
МУРНАКЧЫ ХОЙЖУЛАРЫ

Фамилиязы, ады	100 хойга оонаштыр алган хураган саны.	Ажыл-агылар.	Районнар.
О. Сугей-оол	126	«Межегей» совхоз	Танды
О. Эрес-оол	124	«Кызыл тараачын» колхоз	Бий-Хем
О. Солдуй-оол	117	—	—
С. Кызма-оол	117	—	—
К. Сундуй	115	«Совет Тыва» колхоз	Тожу
И. Сафонов	115	«Революциянын чалбыжы» колхоз	Танды
М. Достак	112	«Коммунизмни херели» колхоз	—
С. Тагымтпай	111	«Кызыл тараачын» колхоз	Бий-Хем
В. Седип-оол	110	—	—
К. Кандан	110	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
С. Кандан	110	—	—
М. Дандын-Сүрүм	109	«Искра» колхоз	Чөөн-Хемчик
Б. Баралды	108	«Кызыл тараачын» колхоз	Бий-Хем
М. Мадар-оол	108	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
С. Сатпай-оол	107	«Кызыл тараачын» колхоз	Бий-Хем
С. Шамбул	107	«Барлык» совхоз	Барыш-Хемчик
О. Шарая	107	«Искра» колхоз	Чөөн-Хемчик
О. Бегзи	107	«СЭПП-нин XXII съез- дин» колхоз	Чөөн-Хемчик
Д. Комбу	106	«Барлык» совхоз	Барыш-Хемчик
К. Дарый-оол	106	«Коммунизмче орук» колхоз	Өвүр
С. Сүре	105	«Элегес» совхоз	Танды
М. Дадар-оол	105	Ленин аттыг колхоз	Чөөн-Хемчик
Д. Сундуй-оол	105	«СЭПП-нин XXII съез- дин» колхоз	—
С. Чылауу	105	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
М. Бамыр-оол	104	Ленин аттыг колхоз	Чөөн-Хемчик
С. Конгар	104	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
С. Базаа	103	«Коммунизмче орук» колхоз	Каа-Хем
И. Лагаа	103	«Искра» колхоз	Чөөн-Хемчик
Х. Как	103	«Мурнакчы» колхоз	Бай-Тайга
Ш. Кужугет	102	«Барлык» совхоз	Барыш-Хемчик
Б. Чамбал	102	«Коммунизмни херели» колхоз	Танды
К. Кызыл-оол	102	«Элегес» совхоз	—
М. Досуаа	102	Ленин аттыг колхоз	Чөөн-Хемчик
М. Эртин	102	«Искра» колхоз	—
М. Аалай-оол	102	«Коммунизмни херели» колхоз	Танды
М. Агмынак	101	«Барлык» совхоз	Барыш-Хемчик
О. Уауу	101	—	—
К. Серээ	101	«Шекпээр» совхоз	—
М. Саамаа	101	«Кызыл тараачын» колхоз	Бий-Хем
Д. Кенен-оол	101	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
М. Иманжаа	101	Ленин аттыг колхоз	—
Д. Попаа	101	—	—
С. Ванган	101	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
И. Эрелчин	101	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
Х. Баалаа	101	«Мурнакчы» колхоз	—
С. Хиралг-оол	101	«Мурнакчы» колхоз	—
М. Серээ	100	«Шекпээр» совхоз	Барыш-Хемчик
М. Сайын	100	—	—
О. Доржу	100	—	—
М. Калгажик	100	«Барлык» совхоз	—
К. Шаапп	100	—	—
Х. Биче-оол	100	«Кызыл тараачын» колхоз	Бий-Хем
К. Уулу-оол	100	«Коммунизмни херели» колхоз	Танды
О. Аранбал	100	«Элегес» совхоз	—
М. Саргат	100	—	—
Х. Тынтык	100	—	—
О. Доржу	100	«Межегей» совхоз	—
О. Семис-оол	100	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
О. Холжыйбай	100	«Сут-Хөл» совхоз	—
С. Кумбалок	100	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
С. Камдар-оол	100	«Тээли» совхоз	—

Фамилиязы, ады	100 хойга оонаштыр алган хураган саны.	Ажыл-агылар.	Районнар.
С. Чылауу	100	—	—
С. Шанмаа	100	«Мурнакчы» колхоз	Бий-Тайга
С. Харлыг-оол	100	«Малчы» колхоз	—
Д. Маллавай	100	—	—
Д. Биче-оол	100	—	—
К. Очут	100	«Кара-Хөл» колхоз	—
Д. Сюрюн	100	Ленин аттыг колхоз	Эрзин
С. Камдарын	99	«Коммунизмни херели» колхоз	Танды
Т. Банр	99	«Чодураа» колхоз	Тес-Хем
С. Хаки	99	—	—
О. Кызыл-оол	99	«Сут-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
К. Маннаел	99	Ленин аттыг колхоз	Чөөн-Хемчик
О. Амыр-оол	99	—	—
О. Дандын-оол	99	Ленин аттыг колхоз	Чөөн-Хемчик
С. Очур	99	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
С. Саз-Сүрүм	99	—	—
М. Очур-оол	99	—	—
Х. Аламын-оол	98	«Большевик» колхоз	Барыш-Хемчик
О. Кара-оол	98	«Чодураа» колхоз	Тес-Хем
Ч. Тайзар	98	—	—
С. Лузу	98	«Малчы» колхоз	Бай-Тайга
И. Чугуур-оол	98	—	—
И. Шиндэй	98	«Торгалыг» колхоз	Өвүр
Д. Додуу	98	«Кызыл тул» колхоз	—
О. Сат	98	—	—
О. Намжамк	98	«Элегес» совхоз	Танды
О. Шааи	97	«Чодураа» колхоз	Тес-Хем
И. Дандырын	97	«Чодураа» колхоз	Бай-Тайга
С. Маннай-оол	97	«Тээли» совхоз	—
К. Маннаел	97	—	—
И. Хуер-оол	97	«Малчы» колхоз	—
С. Дыртый	97	—	—
С. Сарыг-оол	96	«Большевик» колхоз	Барыш-Хемчик
М. Сундуй	96	«Өвө» совхоз	Бий-Хем
М. Санчаа-оол	96	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
М. Суванды	96	«Чодураа» колхоз	Тес-Хем
С. Сарыг-оол	96	«Тээли» совхоз	Бай-Тайга
И. Кандан	96	«Тээли» совхоз	—
Х. Шурзуун-оол	96	«Кара-Хөл» колхоз	Бай-Тайга
Ч. Чинжит	95	Ленин аттыг колхоз	Эрзин
А. Кайгал-оол	95	«Өвө» совхоз	Бий-Хем
Д. Мөнгүн-оол	95	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
И. Мандал-оол	95	«Кара-Хөл» колхоз	Бай-Тайга
М. Чола	95	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
И. Эрелчин	95	«Сут-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Д. Доржу	95	«Коммунизмче орук» колхоз	Өвүр
О. Тарый	95	«Кызыл тул» колхоз	—
Б. Чоргаа	94	«Совет Тыва» колхоз	Тожу
О. Чыгыр-оол	94	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
О. Селем	94	«Большевик» колхоз	Чөөн-Хемчик
М. Намчал	94	«Искра» колхоз	—
О. Калдараш	94	«Малчы» колхоз	Бай-Тайга
Т. Селем-оол	94	«Торгалыг» колхоз	Өвүр
М. Сегбе	94	«Чаз орук» колхоз	Эрзин
Н. Дандын	93	«Торгалыг» колхоз	Өвүр
С. Сувак	93	Ленин аттыг колхоз	Эрзин
М. Можжа	92	«Искра» колхоз	Чөөн-Хемчик
Д. Сайын-оол	92	«Кара-Хөл» колхоз	Бай-Тайга
М. Тынтык	92	«Коммунизмче орук» колхоз	Өвүр
Д. Базыр-Сат	92	«Кызыл тул» колхоз	—

ИЙИ ХЕМНИН БАЖЫНДА

Күчүлүг Улуг-Хемче Бий-Хемниң талазында агып кирип чыдар ийи хем бар. Оларын Баян-Кол биле Ээрбек дээр. Ам силериниң биле кады ийи хеминиң бажында көктүг-шымтык чайлагдарже бичиң када аян-чоруктан кылып көрөз. Сесеринг суурдан үнгөш, ирэк эвесте баалыкты ажа чүжө ээрке, көүктөлүп бадил чыдар Баян-Колдун таптыр-ла уунада бир өг турар.

Аалга чеде бергеш, өгжө утлап бар чоругузда, назыны эээн ула-гады берген-даа болза шовва ка-рактары кыптыгып чорур малчын

— Өгжө киргеш, чугаалажым. Ажыл-херек ужурунда-ла келген боор силер. Таныжып алымы. Мээн азымын Салчак Ламбыран дээр ийин—деп, малчын чугаазын уламчылашсаан, өөңчө бар чор.

Сесеринг уластуңуң эргелекчи-зи Чооду Балбырочка Шагдыр бо аалче чоругурус мурнуна-ла

зында малчын-биле чугаазыс ас-лаан:

— Мал ажылында дыка-ла үр болган боор силер ала, Ламбыран Бегеевич?

— Бо чыл-биле он ийи чылдар-нын буру болган боор ийин. Аалын ишти-биле кады инитинин малын малдап, нам, чазаавыска бараан болуп чорур улус-тур бир ийин. Чаагай үениң ачызында кан-дыг чүзөткөн көрбөй чор дээрли-чедан уругулар болуусу. Олар ам шупту өжө берген, улуг огулаусу Чүтүркө аал-оранинг, уруг-дарыг-ныг, Боу ам автошколада өөр-өтүп турар мынагы ийин. Огулаус-туя бичиң кызы бо-дур ийин—деп, малчын чугаалаш, чамыга турган сарыг баштыг кыстыг ба-жын суйбаш, чытпап кагым.

— Бо чылын силеринг чедий-киниер эки болган дээрин Сесерингге-ле дыкнадымыс. Силер бо «Тилелге» колхозтун хойжу-ларынн чаржынын бирг черин апкан эвес силер бе, малчын?

— Өскө эш-өөрлерини дугайым чугаалаар берге. Сан-тун док-тадырынга арай-ла багай кижжи мен. Бо чылын чү-даа болза бир чү баш төрүр хойга онааштыр 106 хураганын алдым. Эрткен чылдарын дугузунда колхозчу-га өстүрүп берген малчын тап-тыг санаар чүвө болза ийи муң быг шракта ашкан болдур ийин. Он ийи чылдарын дугузунда үр-гүлчү төрүр хой малдан чораян болза бо сан оран-тик чок болур. Чамдык чылдарда ирттер-даа мал-дап турдум.

— Силеринг-биле кожа кыштал турар малчыннары алгаш көөргө

оларын чамдыктары чүс хойдан сезен,тозан иренин-даа алгылаан боор-дур. А силерин алган хура-ганынын саны чоп чүс ашкан иргэ? Ынча кандыг бир чамыт бар боор ийин, малчын?

— Бо-даа берге айтырг. Бор-та кандыг кижилер чорбас дээр-ли. Мурнакчылар-даа, даргалар-даа келген-ле, ажылтарын дур-жулазын чугаалап көрүр деп дилээр. Мен болаарыма малчын кижиниң ажылында кол-ла чүвө он ажыл-херенге чүзүңк, ха-нымын бердигени болур. Бир эвес кижжи ажылды эки түнелдиг кылды деп болаар болза, ону ха-нымы-биле шикээттип алдыр, му-накчыларын арга-дуржулазын-даа өөрөтүп болур. «Тура чокта күш чок, дус чокта амдан чок» деп тыва улустун үлөгөр чугаазы бар. Бо безин кижиниң тура-соруу күштүг дээриниң дугайын чуга-лап турар-дыр ийин. Мен хей чы-лар дугузунда малга ажаллап келгеш, чылды-на ажылчынны түнелди үндүрүп, частыргыла-рымын илеретип ал турар мен. Бо чылын чүс хойдан 106 баш хура-ганын алганым болум хуула арай-ла кууд көргүзүп деп санап турар мен. Бир эвес тарып бола-дыгыны бекке денелге чорут-каш, малдын ажаллазын база чедеригезин улам таарыштыр тургускан болза түнел оон-даа бедик болуп болур турган.

— Силеринг моон сонгаар план-нарынын дугайын сонуррап, билди алыксаан бис ийин, мал-чын?

Бистик бо айтырымыс Ламбы-ран Бегеевичин арай болаары-мыс:

— Болал чү боор—эки ажыл-даар, чоңга бараан болур деп бо-ла. Ынчалда-лаа көргүзүмү улам бедилерин, чүс хойдан 120 шаа хураганы өстүрерин, бир хойдан 3 килограмм ажыг дүктү кыргырын чооку чылдарга че-дип алырын планнап чорур мен.

Салчак Ламбыран шынап-ла со-лун ажыл-штин кижжи болду. Чоока чаз алаа СЭП Тыва ой-комуну бирги секретары эш То-ка чораша, аалчыларын демгел-сел дөспөтүгө мынча деп бижип каан: «Салчак Ламбыранын ажыл-жи-биле таныштымыс. Ды-ка-ла солун кижжи-дир. Моон ажы-лынга ам-даа чаз-чаа чедийши-верки күзеп тур бис.»

Хой аалче чоокушуп орда ма-чын бисти үзүр-биле өөндөн үйүп келгенде, мурнакчы малчын Салчак Ламбыран чорукта тир-тырп алганмыс бо (Бирги чу-рук).

Ламбыран Бегеевичиниң аалы-дан ирэк эвесте Ээрбек хеминг бажында Курга-Адырда дөң ки-ринде, чамында майгынын бир өг бар. Ынча база-ла Бий-Хемини орук айткыч шолбаннарынн би-рээни, «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелинин мурнакчы хойжузу Ондар Эрес-оол чурттал турар болду.

Ол болууч дугайын биске мын-чаар чугаалаан:

— Мен мал ажылында 1959 чыл-дан эгелеп ажылдаан мен. Баш-тайгы чылдарда ирттер казырып турдум. А бурунгу чылын 438 хойну хүлөп алгаш, чүс баш хой-га онааштыр 105 хураганын ал-ган мен. Ынчан көргүзүмгө арай-ла сеткидан ханмаан. Чүгө дээрге, солундардан номчу көөргө рес-публиканың дыка хей хойжулар-нын көргүзү оон-даа арбын бол-ган. Ынчанга ажылчынны кул-туразын улам бедилди, малдын семиртилгезин үлөгөргө органи-заастаан, оон-даа эки көргүзүл-гөриң чедип алырын шиктирээм мен. Күженишиккимн халас бар-баан. Бо чылын 100 төрүр хойга онааштыр 124 хураганын менди ажаап, доруктурум...

Ондар Эрес-оолдун бо бедик көргүзүлгөриң чедип алырга ирэк эвесте болгон хойчу малчын эш Биче-оолдун ролю улуг бо-ла.

ган дээрин оон ийи чугаалаан билди алдымыс. Ол ажылчынны дугайын чугаалап ора, аалчыдан ирэк эвесте турар бригадириниң дугайын каш-даа улаа чугаалады: «Биче-оол акый мынчаар сүмелен, мынчаар айттып турган... Бригадир база ийичаар ажаллап турар чүвө» дилгелээш, хойну-ле чугаалаар. Моон алгаш көөргө, Эрес-оолдун бир эки чүвези кожазында турар-лардан өөрөтүп, оларын дуржула-зын ханымы-биле шикээттип ап турары болур.

Оон амырал-чуртталгыз ба-за-ла, ийи хеминг бажында турар малчыннар мынакш бай-шымырак. Өөңү чамында мотоцикл тур. А

чамында майгыны көөргө бир ий-зын кызыл булун шылаш. Ынча гармошка, ирлаар-хааржак дээр өскө-даа оюн херекселери бар.

Бистер Бий-Хемини амык шол-баннарынн бири Ондар Эрес-оолду база-ла чорукта тиргетирип алган бис. (Ийги чорук).

Ээрбек болгаш Баян-Колдун эвэртинмес олар-белчирлиг чай-лагдарында мурнакчыларын ала-дарын кезип, оларын ажылы-би-ле таныжарыга хей хүннөр хе-рек. Чүгө дээрге, бедик көргүзү-лерлиг кижилер дыка хей. Ам ол черлерде харыссалгалыг ажыл-иш калбарган: Ээрбектин база «Сесер-лигин» малчыннары бо чылын кү-рүгөге 70 тонна эш шынарыг дүктү дугузунда эш хайнышкын-ныг ажылды чорудуп эгелээн.

А ЧАРАШ-ООЛ. Фотографы А. ПОНОМАРЕВУУ.

биске уткуштур үйүп келген.

— Эки-и, малчын!—деп, оон-би-ле менди солчуп чоругузда, ол биске келгеш, хоаун сунуп менди-лешеш:

— Аалга келген улус шай ижер, арга кирген кижжи саат дайнаар дижир шыкажыгай. Өгжө моорла-нар—деп чалай берген.

малчынны дугайында дыка солун чүдөлдөргө биске чугаалаан чүвө. Ынчанга Ламбыран Бегеевичин солун чугаазын дыкнап, чугаа-лажырыска өөрүстөткөн аргызы-чок турган.

Өгжө херэжөн ээзи Күзөй ут-бай шай хайныдырп турар ара-

Хүндүткөлдиг кижжи

Ишкни суурга келгеш бир ду-гаашында-ла бедик херинер-биле шөвөгүнн көчүгү кылдыр каяла-лап каан, чок сонгаларыг «Сель-маг» деп бижип, кааи адрестиг улуг бажыны дораан-ва көрүр каар силер. Оон чамында кезээ-ле хей кижилер шымчынны турар, а суурнун ужунда, бажында-лаа ылыг хей кижилер чер чок. Чоң-нук ийи-бэр шиччеп турары-биле кады бир кезек кижжи магазин-че кирип, өскөлери оон үйүп чо-руп турар. Чоң бо салдыган бот-тарыга херектиг от, таапкы, аш-чеч, пөс, хед барааннарын садып ап турары оор-дур.

Ол-садыгын эргелекчи Дор-жу Самданович Ооржак чон-биле салдылаш, оларын херелетип эки хандырып турар. Ооржак Доржуун салып алышчылар-биле ажылы мынчаар чоруп турарын сактып келген. Ээлчеге кижилер-нин улуг назымын бир кырган:

— Менээ бир кг ак чигирден, 3 метр чок даалымдан түзүп бер, олгун—диңи. Доржу кандыг-даа артык чугаа чок, салып алыш-чын херелетип чүдөлдөргө эвелеп ап берип, өртөн тозгарга санааш, тайыбырлап кагы. Дараазында ээлчеге турган кижилерге ки-чээгейин салып, хүндүткөлдиг үн-биле чугаалажып, салдылашп турарын, идик-хеп, чен айман кооку, чараш кылдыр делгеп ка-зын, салдыг иштинин аргы-силни

Бедик көргүзүлгү

ИНЕК кадарчызы Ч. Шивит саар инектерин чайын эки одага хүнүн-не организастиг кадарып тургаш олардып, сугтарын чачыккан. Чайгы хүннерде оон кадарган инек-териниң сугу көвүдөн. Бүрүн ма-лын ол эки ажаагыш, Улуг-Хем ра-йонда «Найрал» колхозтун ажал-чынарынн хүндүткөлдиг чалап алган. Мал ажылында ол чеди чыл болган.

Оон кадында 143 саар инек ор-туктан өрү емге күштүг. Төрөн 73 инектин 73 бызылаан кадарты менди алган болган 15 кг түзөлдү дүктү чыгаш дугааган.

Т. ОЧУР-ООЛ.

көрүп тургаш, шына-ла бодуна херезин мастери кижжи-дир деп болот тур мен. Биче чай аразында салдылаш айтырдым:

— Кажан салдылап эгелээн си-лер?

— 1952 чылда Бора-Тайга мага-зинге ажаллап кирген мен. Оон эгелээш, бо хүннерге чедир 13 чыл дугузунда чоңумга бараан болуп, оларын херелетип шыдаар шаам-биле хандырып, салдыгы болуп ажаллап турар мен ийин.

— Кажан салдыгы болуп берге-нинерин сонуррап болур ирги бе?

— Күзөй күштүг деп чугаа бар болгай. Бичемден тура-ла салды-гы болурун күзөп чораян мен, ол күзөлим менди албапкан боор ийин он—дээш, чырыктыларды хүндүтүрүшкөн, ажылы улам-чылап бедил.

1957 чылда Кызылдын салды-кооператив училищениң Доржу че-динкинниң доозуп, Сут-Халдун девискэриде Сут-Аксынга, Кы-зыл-Тайгага, Бора-Тайгага, Иш-кунге салдыгы болуп ажаллап, чоңун негелдизин баргын-на че-ринге багай эвес хандырып кел-ген. 1964 чылда планын 131 хуу күзүлдү, Чоң-Хемик районун мурнакчы салдыкчыларынн бирээ-ни болган.

Оон эки ажылы үнелеп көргөш, рабкооптун баштар черинден 3 улаа, республикоотан 1 удаа

грамота болгаш өрөттиг чүдөлдө-рилде шынады.

Бир хуу магазинге баарыма малчыннар келген салдылашп тур.

— Херелээр чүдөлдөриңни чыксаан каар силер бе?—дээш. Ооржак хиринип, элей берген ча-гыг дептерин берди. Хажызын-дан көрүп турарыма ында чүтлө малчыннар эвес, башкылар, эчи-лер, хей улус чагыг кылган. Хей кезинин дугузунда «күстөк» деп бижип каан болду. А чүгө эер, чен шыаан дэң чагылар күстөт-тинер болду.

Ооржак Доржу улусту күзө-лдиге таарышса, тар, биче ма-газиниң улустары аде кылдыркан. Ишкни салдыгы ийи чаз складыг туткан болгаш бир складыг сеп-тешкан, кырашын кылып алган. Чоңун хаб-биле лектамаал хан-дырынын болаш, бир пекарняны оон куудун кастырып кылдыртык. 1965 чылдын апрель айга чедир планын эки күзүлдүп турар дээш чүрүрү Сут-Хал рабкооптун Хүн-дүлө сабырында аскаан.

Көзө Совет депутаты салды-гы биске белеткени эгелээш, 65 ку-боштор олар мышты белеткеп, чамдыктын салдыг чамында эжеп дүжүрүп алган. Бодуңуң ажалла-дан ангыла депутат күзөлдөзгөни база эки күзүлдүп турар.

О. АЛДЫН-ООЛ.

Бир янзы көөр үе келген

Сесеринг—Бий-Хем районун «Тилелге» колхозунун мал ажыл-агыйынн талазы-биле база бир чу-гула Фастоготу. Бо уластоотку, чам-дык малчыннары эки көргүзүлгөриң чедип ап, төрүр чүс баш хойдан-на 105—107 хураганын тус-тус ка-лапал-лап, доруктуруп туралар.

Нитиниң малынын баш санын өстүрүп, продуктудуг чорун бедил-дээш чүткүлдүг ажаллап туралар-биле кады, онашкан ажылгына ха-рыскага чок кадарчыларны айтыр-арык эвес. Чижээ, кадарчы Чооду Чинжит-Доржу төрөн 400 хойдан чүгө 192 хураган ийикте, аян чүс хойга онааштыр 48-ле хураган алган. Чинжит-Доржу ажылга эх-ла-рыскага чок, чай боорга аргалап хал турар, а кыштын эгези каступ көөргө, ам дүвүрп эгелээр.

Бо кадарчынын 202 хураганы ал-ген тура-ла, уластоот эргелекчи Шагдыр, колхоз баштаар чери эс-кет чок көрүп турары чиктиг. Чи-

мит-Доржуңуң «чайын аарып аа-рыг» кирип келген, ам аргалап эгелээш. Мал ажылында шак мын-дыг кижилерин тузуп, олага ил-гээр чорук нитиниң ажал-агыйын улуг когаралга чедирип турар. Чин-мит-Доржуңу бир янзы көөр ай ам келген.

Ээрбек чону негеп тур

Совет салдыгын ажылдакчылар садып алышчыларга дыкнагыр, ээл-дө болур ужурап турбже Сесеринг фастоготунуң Ээрбек магазинин эргелекчи Пина Аганоов а негелдизин боттандырып турар.

Барааннары делгеп салганы чу-рум, чыксаал чок, довурак, дозунга туттурган, чаз өвүн өсүтүпкан ту-рар. Сарыг шай, дүзө таапкы дэң чиктектин бараанар чок. Брактан малчыннар келгеш чагыг кылгыр-га күстөтпөс, шай, таапкы болган өскө-

Чагаалардан одуруглар

УЛУГ-ХЕМ. Жданов аттыг кол-хозтун Ийи-Тал бригаданынн та-вү — Ийи-Тал суурнун чурттал-га бажынарынн тузуп кала-рып, мурнунда чылдарга кырыя, клавовка чокка ажаллаа кири-ген бажынарын ам чедир кылып турар. Бо чылын сугта 10 чүр-такта бажыныг тузур турган бол-за, ам 8 бажыныг тузуп, эрти 8 бажынын кырыя, клавовкаларын кылып турар.

Чеди чылдын шиктирлиг ты-лында көрдүнгөн тузугларын бү-

рүп доозуп, ажылдакта кириер дээш, тузугжулар хайнышкын-ныг ажаллап турар.

Н. ДЫВАА.

ТАНДЫ. Шамбалыг—«Тилел-ге» совхозтун мал ажылынын та-лазы-биле эл чутула салбыр. Салбырын малы кыштан хур ашкан, чаш төлү менди алдынып турар. Чамдык малчыннарын көргүзүлгөриң өөрүтүг: К. Дажы-Серен төрүр чүс баш хойдан-на 108, М. Калчан — 96 хураган алган.

Шамбалыгын хойжулары кыр-галдага эки белеткенгеш, ам эгел-дөөн «дүжүт» багай эвес болуп турар. Бригадала шээр малдан ангыла, бода мал, хаан база бар. Чамдык кадарчылар чайлаглап ту-рар.

О. ДЕСПИЛДЭ.

БАЙ-ТАЙГА. «Мурнакчы» кол-хозтун тузуг бригадалы бо чылын чутулдан 1800 рубльдин ортуса-зын алырын планнаан. Чугай өр-тедир ажалды бригадала апрелде эгелээш, ам 50 тоннаын белет-кен. Оон 30 тоннаын саткан, а артынын колхозтун бодуна бо-лгаш колхозчуларынн бажынарын чугайлаарыга хереклээр.

Х. ЧАЙЛАГ-ООЛ.

ЧӨӨН-ХЕМЧИН. «Большевик» көдээ ажыл-агый артелинин ту-дугуларынн нити хураалыга беш ай иштинде чоруткан ажал-дын түнелди чугаалажып көргөн. Тузуг жыжынын белеткедигиң чыл планы 76 хуу күстөткөргөн, дөрт хуу туралган. Халың-Аксинда механизаттыгтан чаз ферманың электростанциянын тузун доозуп, ажылдакта кири-ген.

Тудугжулар амгы үеде почта салбырынн бажынын болгаш колхозтун даш-биле тузуг уугу гаржынын тузун чорудуп ту-рар.

Н. ХАЯРТАН.

СУРГУУЛ ЧЫЛДАРЫНДА-ЛА КӨРҮП КЕЛДИМ

Кызыл хоорай Улуг-Хемини эрини дургаар чаптыла берген, сугта эш-тин, мага-бодуна дадыктырынга чурттакчыларга, эи ылангыя анык-тарга болгаш школачыларга дыка-ла таарымчалыг. Ындыг болза-даа эш-тинге таарыштып кылдыган чер-лер чогу, Улуг-Хемини хоорай ка-нызында эриктенерге янзы бүрү чүс ооткар ийикке, азы төгөр чорук таан-да хараадыгыт.

Хем эринге, сугже шил савалар, демир-дес сымыктары болгаш өскө-даа чүдөлдөр ооткар, төгөр чорук эриктенер боткалдырып, ажылы чон-нарга, сугта эштин турар кижилерге таарымча чок байдалдарын болдур-бээр болгаш хоорайны боткалдырып турар. Улуг-Хемини хоорай иштин-де эриктенерге сугта эштер черлер тускайлашкан болганда, улус дүшкө-лө черинге эштин, буттарын шил бу-

зундузунга, демир-дес сымыкка ча-ра алышта, чоруктар бар болгай.

Хоорай чурттакчыларынн кол-чок чыгыр, сугта эштер черлеринге эштин тускай черлерин кылыр, алаа элзип, үрүмек сый төп, ол черлерин аргы-шөөр тургузар талазы-биле хемчеглерин Кызыл хоорай Советиниң күсүмү, куш-культура болгаш спорт, ДОСААФ, кадык камгалап ор-ганизатор моон сонгаар өөренип көр-үп чутула аялган. Улуг-Хемини эриктенер Кызыл хоорайнын демир-дес ханчарышкан, чоңун эне-ке хой чыгып, дыштанар черлеринн казгайжыттылган турарынн база сугже шил савалар, демир-дес си-мыктары ооткар турарынн дугайында шүгүмчүлдүк материалдар эртеке чылды республика солундарына пар-латтынып турган болгай. Ол дугайын-ла хоорайнын партия, совет органи-

нарынн түнел кылбыр турары хо-ныдыгыт.

Чоңун дыштанарыга база бир таарымча чок чүвө болза, хем эрин-де улус хей чыгыр черлерде ларэк салгылар чок болуп турары болур. Бир эвес ларектар тургустунар арга-жок чүвө болза, хол салдын органи-заастагы чутула деп болаар мен. Хоорай чурттакчыларынн кол-чок чыгышкан сөгүтүлгө черлеринн чыккызыр, «Восток» кинотеатр-дан кууду сайгарыла базанынга че-дир чамдык эштин черлерге хол са-дын организаастар болза, Кызыл горноуунун баштаар черинге, хоорай-ның партия, совет организаторы чон четтиргенин илеретип чык. Воскре-сенье хүннерде салдыгы чүгө парк-ка организаастаган, Улуг-Хемини хоорай иштинде эриктенерге органи-заастар чутула. Ынчаар организа-стиг ажыл чорудар болза, ажылы

чонга таарымчалыг-даа, салдыг органи-заастарында оруталыг-даа бол-дур.

Суг кыдынга дыштанып, сугта эштин чорутууга, эрикте чыгып ал-ган аргалаан кижилерге хой болгу-лаар, а воскрестье хүн массалыг аргалаашкылар алаа болулап ту-рары бүтүлгө белетир. Эрикт кижилер суг кыдында ойнал, эжиге-ге уругдары коргудуп, чамдыкта дыштанып кижилерге шалтык болуп туралар. Эрикте аргалаан кижилер боткалган шилдерин, боткаларын суг-же кирип ооткар, кижилерге олак-тыг чүдөлдөргө кылып туралар. Бо байдалы шегелеп болбас чүвө ир-ги бе?

Улуг сугтуг, кижилер хей чыгыр суг кыдынга сагындагылар—суг-га эштинерин чүрүм, хүнге дөгө-лөт, мага-ботту дадыктырар дугайын

ажылдап кылган болгаш моон соң-гаар-даа ажаллап кылдыр. Хамык укур соңгучуларынн ча-гыгларынн талазы-биле хемчеглер-ин чорутуп, планнаар эвес, а өл хемчеглерин амыралга боттанды-рыныч улаганга организастиг ажалдарын чорудар хоорай Советиниң депутаттарын, доктаамал ком-миссияларын, күсүмчүнүң ху-лаагыла болур.

Депутат бүрүз бодуна соңгук-чуларынн чагыгларынн канчаар күстөткөтүн, кандыг хемчеглер ал-дынын турарын үргүзүп хайгаараар болгаш чагыгларын күстөдирин организаастар, оло ажылы чоннарын эвеледээр ужурап.

Хоорукчуларынн килдистеринн, хоорайнын албан черлеринн, бу-дугуларынн талазында соңгукчуларынн чагыгларын канчаар күстө-дип турарын үргүзүпчү контролон-га депутаттар, доктаамал комиссия-лар алдыр эргежик чутула.

Соңгучуларынн чагыгларынн хүн бүрүнүн ажыл-чорудулазынга про-грамма болдурган, оон херек кыры-га күстөдө-биле совет кижилер-нин улуг иделгенин шымыктырар—бистин алдарыг хулаагыла болур.

А. КӨШНЕНДЭ.

Кызыл хоорукчуларынн секретары.

Үргүлчүнүн кичээнгейинге

Советтерге сонгулда үезинде бис-тин соңгучулары боттарынн соңгучу депутаттарынн чагыгларынн бээр ажыл-херек

Д Е Т К Э З Н

Америк күтүшөөр организациясы Доминикан республикасына америка империализмдин күчүлөгдөрүнө салалачы ролду ойноп турган дээрин Совет Эмгектештер союзунан көргүзсөн деп, СССР-тын төзөлөчтүгүн Н. С. Хрущевко саямгазыган. АКШ-тын Доминикан республикада агрессия үлгүдигеринден америка күтүшөөр организациянын аягыларындын аргам чоң, чүгө дээрте америкалар азынчы оң организациянын оң бугу үлгүдигерин Вашингтондун алабагынын-биле амыктып турар деп, Н. Т. Федоренко айткан. Америка күтүшөөр организациясы АКШ-тын чечкине күтүшөөрлүк Доминикан республикада кеминг үлгүдигеринин киржикчти-дир. Мычтанаш кеминг үлгүдигеринин киржикчти болуп турар организацияга аргазнын пооруктары истеп хынаарын дагып черде болбо. Доминикан республиканын конституция өзүгар чазаа өзүгар халын хынаалды—кижиян эргелери үзөн пооруктары хынаарын КЮ чоруп дутайдына Амыш чоң чорук Чөвүлүгден дилет кылып турар болганда, сол байдалдарга оортун бышдарнын канын-даа ордан-жышкынын болуштугун дот хузаалегин Чөвүлүгдөн керексизин, мычтанаш доминикан үдүстү мегелзени болуп ийик теп. совет төзөлөчтүгү айткан.

Допчүзү-биле

(C3TA).

Шериг кижилерниң холунда

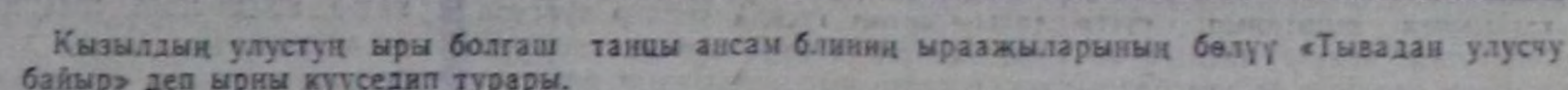
СЭТА-нын тайылбырлакчызы,

ЭЭЛЧЕГЛИГ ЭРГИЛДЕ

[illegible]

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 173-ку америкалык парашют-десант бригадасынын биринчи батальону Мунгуу-Вьетнамдын батыш тарабындагы Донг-Бекхай районунда тапшырылган биле чорукта. «Нью-Йорк Таймс» газетинин Сайгонга корреспонденттеринин айтым тууралык баарта алдында, ол америк немеле кезекте Донг-Бекхай чогууга болду туулукчуларга шут киркири. Мунгуу-Вьетнамдын чалча шеригин беш батальонаарына сөөктү хушерини дргузулга мунгуу-вьетнам партизанаарын отрядтары Донг-Бекхайнын тамыга чыгарат, гелдеген

„Хадыңчығаштың хуну“

Редакторнун 24-63. редакт

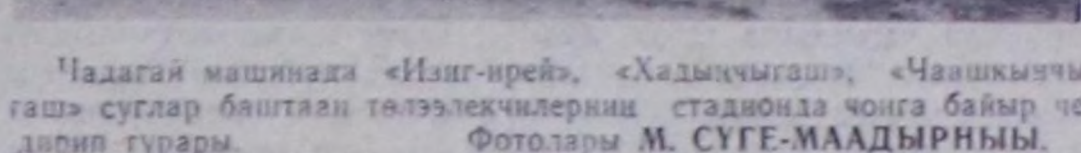
ХОСТУГ ХҮРЕШТИҢ ТЕРГИИННЕРИ

[illegible]

5, 7, 9 шактарда.

партийн амырал килизир

онче долгаар.

РЕДАКЦИОННЫ АПРЕЗ: Базын, Петинкин — Кравченко күтүчүлү бажы № 3. **ТЕЛЕФОННАР:** Редакторлорун 24-63, редакторлору правалчыларынын 35-24 25-38 карымсалгалы секретарьларын 23-35, партияны амызырал килдизинин 23—54 агитация болотл пропацияны баа көзө адчал-гыя килдизтеринин 37-13 үздүтүр килизинин 22-64, чагаа, адыжачы болгат көзө корреспонденттарга баа көрө сөгүзгө болгат амызырал килдизтеринин 21-27, иштисе информацияны килдизлянин 20-60 бүктүктерьянын 31-75 корректорларынын 21-47 27-41. Солүн колбашы марганза 32-75 телефонче долгаар.